

Драган ЗАЈКОВСКИ

УЧЕСТВОТО НА ЕПИСКОПИТЕ ОД МАКЕДОНИЈА НА ВСЕЛЕНСКИТЕ И ПОМЕСНИ СОБОРИ ВО IV ВЕК

Со Миланскиот Едикт од 313 година христијанството било признаено за рамноправна религија во Римската Империја со што биле отстранети сите правни пречки за нејзино слободно исповедање. Како резултат на новонастанатата ситуација дошло до нов бран ширење на христијанството, а воедно биле создадени сите неопходни услови за брз развој на Црквата и јакнење на нејзината хиерархија. Тоа е периодот кога дошло до конечно оформување на Црквата, како во поглед на нејзината организациска поставеност и хиерархија, така и во поглед на воспоставените догми и канони.¹

Во новите услови, за мошне кратко време, дошло до консолидирање на постојните христијански општини во македонските градови и создавање на цврста и добро организирана црковна мрежа на епископии на целата територија на Македонија.² За ова сведочат црковните документи од IV век, но и оние со подоцнежн датум. Од особена важност за нашиот предмет на истражување се списоците на присутните епископи на вселенските и помесни собори кои воедно се и потписници на *Acta consiliorum*, т.е. актите донесени на овие собори. Меѓу потписниците на *Acta consiliorum* има имиња на повеќе епископи од Македонија кои земале учество како на вселенските, така и на помесните црковни собори.

Утврдувањето на учеството на епископи од Македонија на поголемите црковни собори и поважни настани од црковна провиниенција во IV век е од голема важност при проучувањето на христијанството и ранохристијанскиот епископат во Македонија, неговиот развој и ширење.

Почнувајќи од апостолско време најважните црковно-религиски прашања се решавале на општите црковни собори, додека,

¹ Марин Дринов, *Избрани Съчинения*, том втори, София 1971, 15.

² Душан Љ. Кашић, *Историја Српске Цркве са народном историјом*, Београд 1967, 36; *Историја на македонскиот народ*, том први, група автори, Скопје 2000, 217.

пак, на помесните собори се разгледувале проблеми кои не се однесувале на целата Црква туку само на конкретната епархија или црковна област. Според канонските правила секој епископ можел да свика црковен собор со цел да се разгледаат и решат проблемите од духовен или организациски карактер. Во практиката, пак, соборите најчесто биле свикувани за конкретизирање на мерките кои Црквата ги преземала во борбата против ересите.³

Едно од најстарите и со тоа за правоверната Црква најопасни еретички учења во ранохристијанскиот период бил гностицизмот⁴. Ова учење потекнувало од разновидни филозофско-религиски идејни извори. Основното недоразбирање, поради кое, кон крајот на II и почетокот на III век, дошло до јасно одвојување на гностицизмот од правоверното црковно учење, било поврзано со прашањето за природата на Исус Христос и неговото воскресение.⁵ Токму прашањето за природата на Христос, во IV век, ќе биде причина за појава на аријанското учење⁶ чии корени треба да се бараат во гностицизмот.

Појавата на аријанското учење се заканило сериозно да го поткопа единството на Црквата. Во одбрана на правоверната Црква

³ Причините за појавата на првите еретички учења произлегуваат од различните толкувања на основните христијански догми.

⁴ Делата 8, 9-24; Irenaeus, *Contra Haereses*, I – X; Caius, *Presbyter Of Rome, Fragmenta*, I, 3; Tertullianus, *Adversus Omnes Haereses*, II, I; Eusebius, *Historia Ecclesiastica*, II, I, 25 – 34; II, XXVII – XXIX. Зборот гностицизам потекнува од грчкиот *γνῶστικός* (*gnostikos*) и значи оној што има тајно знаење. Според новозаветната традиција прв гностички учител бил Симон Маг кого апостолите Петар и Јован го сметале како пример за сите еретици. (Делата 8, 9-24; Eusebius, *Historia Ecclesiastica*, II, XIII, 1 – 18)

⁵ Вил Дјуранг, Цезар и Христ, Београд 1996, 687; August Franzen, *Pregled povjesti crkve*, Zagreb, 38; Elejn Pejgels, *Gnostička jevanđelja*, Beograd, 1981, 46; Edwin Yamauchi, *Svijet prvih kršćana*, Zagreb, 61 – 62; Петър И. Малицки, *История на христијанската црква – први период от основаването на црквата до тържеството ѝ при Константина Велики (34 – 313)*, том първи, София, 1994., 47. Во врска со прашањето за природата на Исус Христос гностиците од правоверните христијани се разликувале по тоа што сметале дека тој бил духовно битие, правејќи разлика меѓу неговата телесна и духовна природа. (John Foster, *Crkvena povijest 1. Od 29-500*, Počeci, Novi Sad, 1986, 55.) Гностиците учеле дека на крстот умрел само телесниот, а не и духовниот Исус. Неговото тајно учење го сметале за единствено важно за спасението на луѓето (Elejn Pejgels, *Op. cit.*, 50 – 51.)

⁶ За основоположник на аријанското учење се смета александрискиот презвитер Ариј (256 – 336) кој почнувајќи од 318/319 г. почнал да проповеда чисто дуалистичко толкување на основните догми на христијанската вера. Тој учел дека Отецот и Синот се различни по природа меѓусебе, отфрлајќи го постоењето на Светото Троиство.

застанал александрискиот епископ Александар кој уживал голем углед меѓу христијанските верници не само во Александрија туку и пошироко. Тој во целост го отфрлил учењето на Ариј и решително се спротиставил на дуалистичкото толкување на Светото Тројство; испраќајќи писма до сите позначајни епископи протестираше против учењето на Ариј. Тој отишол и чекор понатаму при што во 320/321 г. свикал помесен црковен собор. Соборот се одржал во Александрија и на него учествувале околу стотина епископи. На Соборот аријанското учење едногласно било осудено, а Ариј и неговите приврзаници биле расчинети и ескомуницирани од Црквата.⁷

Меѓутоа, тоа, ни оддалеку, не значело крај на спорот со Ариј кој со своите приврзаници заминал за Палестина. Меѓу нив бил и влијателниот епископ на Никомедија, Евзебиј.⁸ Како одговор на Соборот во Александрија, Ариј и следбениците на неговото учење одржале два собори во Битинија и Палестина со цел да му дадат легитимитет на аријанството.

Ситуацијата дополнително се заострила со свикувањето на Антиохискиот собор кој се одржал кон крајот на 324 или почетокот на 325 година.⁹ На него присуствувале 56 епископи чии епископии биле под јурисдикција на Антиохиската црква. Тие ги потврдиле одлуките на Александрискиот собор од 320/321 г. и најостро го осудиле Ариј и неговото учење. Во овој контекст треба да се напомене дека за одржувањето на овој собор сведочи и едно писмо упатено до извесен епископ Александар кого Антон Владимирович Карташов¹⁰ го идентификува со личноста на истоимениот епископ од Солун кој подоцна учествувал на Првиот Вселенски Собор во Никеја.¹¹

Целиот овој спор неповолно се одразил врз единството на Црквата и нејзиниот епископат предизвикувајќи подвоеност. За

⁷ Култура Византии от IV в. – первая половина VII в, група автори, Академия Наук СССР, Москва 1984, 79; A.Franzen, Op. cit., 62; Ф.Гранић, Први Васељенски сабор у Никеји 325 године после Христа, Списание Јужна Србија, бр. 49, Скопје 1925, 8.

⁸ Јевсевије Поповић, Општа црквена историја, Сремски Карловци, 1912, 535 – 536; Момир Јовић, Рано хришћанство на Балкану, Ниш 1994, 28. Во 338 година Евзебиј бил наименуван за цариградски епископ на која функција останал се до својата смрт во 341/342 година.

⁹ Джемс С.Робертсон, Историја Християнској цркви отъ апостолскаго вяка до нашихъ дней, Томъ первый, С. - Петербургъ 1890, 54; Атанасије Јевтић – јеромонах, Патрологија, друга свеска, Београд 1984, 32; Антон Владимирович Карташов, Васељенски Сабори, том I, Београд 1995, 31.

¹⁰ Антон Владимирович Карташов, Op. cit., 34 – 35.

¹¹ Сп. E.Schwartz, Über die Bischufslisten der Synoden von Chalkedon, Nicaea und Konstantinopel, Munchen 1937, 76.

спорот се заинтересирал, лично, императорот Константин Велики кој по победата над Ликиниј во 324 г. целото свое внимание го посветил на средување на внатрешната ситуација во Империјата, вклучувајќи ги тука и црковните прашања, кои се заканувале да ја поделат Црквата. Со цел да стави крај на црковните спорови и да се утврди единство во верата, Константин Велики во 325 г. го свикал Првиот Вселенски Црковен Собор.¹²

Првиот Вселенски Собор започнал со работа на 20-ти мај 325 г. во свеченета сала во царскиот двор во Никеја¹³, а во присуство, лично, на императорот Константин Велики и траел се до 25-ти август истата година. Постојат контрадикторни податоци за точниот број на учесници на истиот; Евзебиј Кесариски¹⁴ соопштува дека на Соборот присуствувале повеќе од 250 епископи, а пак Атанасиј Велики¹⁵ дава бројка од 300 учесници.

Она што е важно за нашиот предмет на истражување е податокот дека меѓу учесниците на овој Собор барем тројца биле од Македонија: Александар – епископ на Солун, Будиос – епископ на

¹² Eusebius, *De Vita Constantini imperatoris ad sanctorum coetum*, III, VI, 1 – 10; Luigi Pareti, Paolo Brezzi, Luciano Petech, *Stari svet, svezak drugi/ knjiga treća*, Zagreb 1967, 307; Антон Владимирович Карташов, *Op. cit.*, 37; Атанасије Јевтић, *Op. cit.*, 32; Gjini Gasper, *Skopsko prizrenska biskupija kroz stoljeća*, Zagreb 1986, 31 – 34; Момир Јовић, *Op. cit.*, 30; Averil Cameron, *The Later Roman Empire*, London 1993, 59 – 60; Peter Brown, *The Rise of Western Christendom: triumph and diversity 200-1000 AD*, Malden, Massachusetts, 2001, 22; Васо Ј.Ивошевић, Јубилеј Другог Васељенског Сабора, Православна Мисао, часопис за богословску книжевност и црквено – сталешка питања, свеска 28 – 29, Београд 1981/1982, 71 – 74. За да еден собор се нарече вселенски морал да исполнува одредени услови. Еден од тие услови било неговите одлуки да се однесуваат на важни сегменти од теолошките догми, црковно – хиерархиската организација и сл. Вселенскиот карактер на соборите произлегува од фактот дека зад нивните одлуки стои целата вселенска Црква поради што истите стануваат општозадолжителни. (Васо Ј.Ивошевић, *Op. cit.*, 72)

¹³ Денешен Изник, Р.Турција.

¹⁴ Eusebius, *De Vita Constantini imperatoris ad sanctorum coetum*, III, VIII, 1 – 2. Евзебиј соопштува дека на Соборот поради болест не учествувал римскиот папа кој испратил свои претставници. (Eusebius, *De Vita Constantini imperatoris ad sanctorum coetum*, III, VII, 1 - 3)

¹⁵ S. Athanasius, *De Decretis*, II, 1 – 5 во *Patrologiae cursus completus, series Graecae*, ed. Migne, tomus XXVIII, Paris 1894. Учесниците на црковните собори повикувајќи се на евангелската традиција верувале дека лично Исус Христос присуствува на заседанијата и влијае врз донесувањето на одлуките. (Матеј 28, 20) Ваквото верување било и јавно манифестирано на тој начин што во средината на салата каде се одржувале заседанијата се наоѓал престол на кој било ставено отворено евангелие. На тој начин симболично се изразуvalo божјото присуство. (Васо Ј.Ивошевић, *Op. cit.*, 72)

Стоби и Дакус - епископ на Скупи. Нивните имиња се наоѓаат меѓу потписниците на актите кои биле донесени на Соборот.¹⁶ Учеството на македонски епископи на Првиот Вселенски Собор е факт кој сам по себе укажува на значителниот степен на развој на црковната организација во Македонија.

Заклучоците од овој Собор биле од големо значење за натамошниот развој на Црквата. На Соборот било осудено аријанското учењето, Ариј и неговите најблиски соработници биле отстранети од црковниот живот, а што е уште поважно бил донесен т.н. Символ на Верата. Со овој симбол прецизно било дефинирано учењето за Светото Тројство и потеклото на Синот Божји (Исус Христос) од суштината на Ојцеот, *единосушен со него*.¹⁷

Соборот донел и низа други црковни закони (канони) со кои биле регулирани разни други актуелни прашања од доменот на црковната организација и дисциплина.¹⁸ Почнувајќи од првата половина на IV век, вселенските собори ќе станат највисока законодавна и судска инстанца на општата христијанска вселенска Црква.

Промени настанале и во односот меѓу државата и Црквата. По Никејскиот собор, на кој, меѓу другото, христијанството било признаено како државна вера, соработката меѓу државата и Црквата станувала се потесна. Државата во Црквата нашла сила која можела духовно да ги обедини сите нејзини граѓани без разлика на етничкото потекло и на тој начин да придонесе за нивната лојалност кон институциите на власта давајќи легитимитет на царскиот апсолутизам.¹⁹ Од времето на Константин Велики, императорите почнале да играат активна и важна улога во црковниот живот настојувајќи државната да ја ускладат со црковната политика.²⁰

¹⁶ E.Schwartz, Über die Bischofslisten der Synoden von Chalkedon, Nicaea und Konstantinopel..., 76; Рајко Братој, Ранохристијанската црква во Македонија и нејзиниот однос кон Рим, Списание Трета програма, бр. 44, Скопје, 1990, 43 – 44; Милан Бошковски, Скупската епископија – митрополија и нејзината наследничка Јустинијана Прима, Македонско Наследство, год. VI, бр.15, Скопје 2001, 9 – 11; Историја на македонскиот народ, том први, група автори, Скопје 2000, 217.

¹⁷ Канони или книга правилъ святахъ апостоль, Святахъ соборовъ вселенскихъ и помястныхъ и святахъ отецъ, Монреаль, Канада 1974, 31; Тотъо Коев, Георги Бакалов, Въведение в Християнството, София 1992, 90; Антон Владимирович Карташов, Op. cit., 42.

¹⁸ сп. Канони или книга правилъ святахъ апостоль, Святахъ соборовъ вселенскихъ и помястныхъ и святахъ отецъ, Монреаль, Канада 1974, 31; Ф.Гранић, Op. cit., 10; A.Franzen, Op. cit., 63.

¹⁹ Георги Острогорски, Историја на Византија, Скопје 1992, 66.

²⁰ Ф.Гранић, Op. cit., 14.

Од друга страна, пак, Црквата од државата добила цврста материјална подлога и силен сојузник во борбата против разните еретички учења кои ги потресувале нејзините редови. Верските несогласувања и борби повеќе не биле само работа на Црквата. Тие станале важен сегмент од актуелните политички состојби во Империјата, а подоцна и средство за борба меѓу Истокот и Западот.²¹

Епископи од Македонија, освен на Соборот во Никеја, присуствувале и на сите поважни црковни настани организирани во наредниот период. Атанасиј Велики во неговото дело „Против Аријанците“²² соопштува за учеството на солунскиот епископ Александар на Соборот во Тир во 335 година²³, а, пак, според сведоштвото на Евзебиј Кесариски, делегација македонски епископи, најверојатно предводена, токму, од Александар, епископот од Солун, учествувала при осветувањето на христијанската базилика подигната на исусовиот гроб во Ерусалим, истата, 335 година.²⁴

Контраверзи, во науката, единствено, предизвикува мислењето на Ѓини Гаспер²⁵ и Антон Владимирович Карташов,²⁶ кои иако признавајќи дека не постои потврда во изворите, сепак, претпоставуваат дека на Римскиот собор одржан во 340/341 г. покрај другите присуствувале и епископи од Македонија. Тие оваа своја претпоставка ја темелат на фактот дека во тоа време македонските епископии биле под јурисдикција на Рим и оттука нивни претставници морале да присуствуваат на Соборот кој бил свикан по иницијатива на папата.²⁷

²¹ Георги Острогорски, *Op. cit.*, 66.

²² S. Athanasius, *Contra Arrianos*, I, 16 во *Patrologiae cursus completus, series Graecae*, ed. Migne, tomus XXVIII, Paris 1894.

²³ На Тирскиот собор доминирале епископите приврзаници на Ариј и оттука донесените одлуки, во целост, биле во корист на аријанството (Атанасије Јевтић, *Op. cit.*, 6 – 7; Момир Јовић, *Op. cit.*, 35 – 36) Покрај другите, на Тирскиот собор, била донесена одлука за протерување на епископот Атанасиј Велики – ревносниот приврзаник на никејскиот симбол – од александријската епископска столица. (Антон Владимирович Карташов, *Op. cit.*, 38; Момир Јовић, *Op. cit.*, 36) Од учесниците на Тирскиот собор, единствено солунскиот епископ Александар и епископите од Египет застанале во одбрана на Атанасиј Велики (S. Athanasius, *Contra Arrianos*, I, 16)

²⁴ „...Μακεδόνες μὲν γάρ τόν τῆς παρ’ αὐτοῖς μητροπόλεος παρέτεμπλον ” (Eusebius, *De Vita Constantini imperatoris ad sanctorum coetum*, IV, XLIII)

²⁵ Gjini Gasper, *Op. cit.*, 36.

²⁶ Антон Владимирович Карташов, *Op. cit.*, 38 – 39.

²⁷ На Римскиот собор биле осудени одлуките на соборот одржан во Тир, а протерувањето на Атанасиј Велики од епископската столица во Александрија било прогласено за неканонско.

Во периодот по Вселенскиот Собор во Никеја, иако осудено како еретичко, аријанството продолжило и понатаму да егзистира. Во голема мера ваквата ситуација била резултат на различната верска припадност на двајцата синови на Константин Велики, Констанс (340 – 350) кој управувал со западниот дел на Империјата и го подржувал никејскиот симбол и Константиј II (337 – 361) кој управувал со источниот дел и бил приврзаник на аријанското учење. Со цел да се надминат ваквите теолошки и црковни недоразбирања, двајцата императори се согласиле да свикаат еден заеднички собор.²⁸

Соборот се одржал во Сердика, во 343 година, и на него како што соопштува Теодорит²⁹ присуствувале 250 учесници, а, пак, според Сократ Схоластик³⁰ нивниот број изнесувал околу 300 епископи. Од друга страна, пак, современите истражувачи на оваа проблематика Момир Јовиќ³¹ и Антон Владимирович Карташов³² сметаат дека на Соборот учествувале вкупно 170 епископи и тоа 94 од западниот и 76 од источниот дел на Империјата. На Соборот наместо единство дошло до отворен раскол меѓу учесниците, по што источните епископи го напуштиле заседанието и заминале во градот Филипопол каде го продолжиле своето заседание.

Претставниците на епископиите од Западот, по напуштањето на источните епископи, решиле самостојно да продолжат со работата на Соборот.³³ Тие во целост застанале во одбрана на никејскиот симбол на верата и најостро го осудиле учењето и постапките на аријанските епископи.

На Соборот во Сердика присуствувале деветмина македонски епископи. Тоа биле епископите Евгариј од Хераклеја Линкестис, Зосим од Лихнидос, Аециј од Солун, Басус од Диоклетијанопол, Порфириј од Филипи, Јонас од Партикопол, Паладиј од Дион, Геронциј од Бероја, како и Парегориј од Скупи. Сите тие заедно со останатите западни епископи застанале зад никејскиот симбол и најостро го осудиле аријанството.³⁴ Единствено што изненадува е

²⁸ Theodoretus, *Historia Ecclesiastica*, II, III, 1 – 16; Sozomenus, *Ecclesiastical Historia*, III, XI; Георги Острогорски, *Op. cit.*, 67; Момир Јовиќ, *Op. cit.*, 41; Рајко Братој, *Op. cit.*, 44 - 45; Gjini Gasper, *Op. cit.*, 47; Историја на македонскиот народ..., 218.

²⁹ Theodoretus, *Historia Ecclesiastica*, II, VI, 1 – 28.

³⁰ Socrates Scholasticus, *Historia Ecclesiastica*, II, XX, 1 – 7.

³¹ Момир Јовиќ, *Op. cit.*, 41.

³² Антон Владимирович Карташов, *Op. cit.*, 41.

³³ Theodoretus, *Historia Ecclesiastica*, II, VI, 1 - 28; Sozomenus, *Ecclesiastical Historia*, III, XII – XIII; Момир Јовиќ, *Op. cit.*, 41 – 42; Антон Владимирович Карташов, *Op. cit.*, 41.

³⁴ Рајко Братој, *Op. cit.*, 44 - 46; Милан Бошкоски, *Скупската епископија – митрополија...*, 12; Историја на македонскиот народ..., 218.

отсуството на епископот од Стоби чие што име не е наведено меѓу присутните на Сердичкиот собор.

Следното спомнување на некој македонски епископ во изворите е дури на Вториот Вселенски Собор одржан во Цариград во 381 година. Причината за неговото свикување е појавата на нови теолошки расправи, сега околу потеклото на Светиот Дух, кои сериозно се заканувале да доведат до нови поделби во Црквата. Зачетник на новото теолошко учење бил цариградскиот епископ Македониј (341 – 360) полуаријанец по убедување, по кого истото било наречено македонијанство.³⁵ Суштината на новото учење се состоела во негирањето на еднаквоста и еднородноста на Отецот и Синот од една и Светиот Дух од друга страна.³⁶

Со цел да востанови единство во верата императорот Теодосиј I (379 – 395) во мај - јуни 381 г. го свикал Вториот Вселенски Собор на кој земале учество околу 186 епископи, сите од источноримските епископии.³⁷ Соборот го осудил македонијанството како ерес и воедно биле донесени седум нови канони со кои биле потврдени и надополнети одлуките од Соборот во Никеја од 325 година. Со тоа конечно бил формулиран Символот на христијанската вера надополнет со 5 нови членови со кои се конкретизирало учењето на

³⁵ Theodoretus, *Historia Ecclesiastica*, II, V, 1. Иако Македониј се смета за зачетник и предводник на македонијанското учење, сепак, никомедискиот епископ Маратониј бил тој кој по смртта на Македониј го формулирал новото теолошко учење кое освен македонијанство во литературата се сретнува и како маратониевство. (Момир Јовић, *Op. cit.*, 49)

³⁶ Момир Јовић, *Op. cit.*, 49; *The Catholic Encyclopedia*, volume IV, Online Edition, 2003. Ваквото учење во основа не било во многу поразлично од аријанското со таа разлика што аријанците главниот акцент го ставале на односот меѓу Отецот и Синот, негирајќи ја нивната еднаквост и еднородност за разлика од македонијанството кое главното внимание го посветувало на суштината и еднородноста на Светото Тројство.

³⁷ Socrates Scholasticus, *Historia Ecclesiastica*, V, VIII, 1 – 10; Sozomenus, *Ecclesiastical Historia*, VII, VII; Момир Јовић, *Op. cit.*, 53 – 54. Од вкупниот број учесници на Соборот само 36 биле следбеници на македонијанското учење и отгкуа увидувајќи дека се во значително малцинство го напуштиле неговото заседание. На тој начин преостанатите 150 епископи едногласно го осудиле македонијанството и на него сличните учења: аполинарството, аријанството и евномијанството. (Васо Ј.Ивошевић, *Op. cit.*, 77 – 80; *The Catholic Encyclopedia*, volume IV, Online Edition, 2003) Од поугледните епископи присутни на Соборот, кои подоцна со своите дела оставиле силен печат во православната патристичка традиција, треба да се истакнат имињата на Мелетиј Антиохиски, Тимотеј Александриски, Кирил Ерусалимски, Гелазиј Кесариски, Григориј Богослов еп. цариградски, Григориј Ниски, Амфилохиј Икониски, Диодор Тарсиски, Пелагиј Лаодикиски и др. (Васо Ј.Ивошевић, *Op. cit.*, 77 – 78)

Црквата за Светиот Дух како *рамночесен на Ошцеоѝ и Синоѝ, којѝшо исходува од Ошцеоѝ и е рамнојоклонен на Ошцеоѝ и Синоѝ.*³⁸

На Вториот Вселенски Собор со сигурност е посведочено присуството на само еден епископ од Македонија; тоа е епископот Ахолиј од Солун.³⁹ Овој солунски епископ, за разлика од неговите претходници кои се спомнуваат само по име, е првиот за кого што во изворите има повеќе податоци. Изворите⁴⁰ соопштуваат дека Ахолиј лично служел на богослужбата при покрстувањето на императорот Теодосиј I во летото 380 г. во Солун од што произлегува заклучокот дека истиот морал да ужива полн углед не само пред императорот туку и пошироко сред останатиот христијански свет ширум Империјата.⁴¹ Повикувајќи се на овој податок, Рајко Братож⁴² смета дека Ахолиј имал силно влијание врз императорот лично, па дури и дека на негова иницијатива во февруари 380 г. Теодосиј I во Солун го издал познатиот едикт со чиешто одредби сите поданици на Римската Империја, под закана на строги казни, морале да го прифатат никејскиот симбол на верата.⁴³ Според неговото мислење, Ахолиј, сред останатиот христијански свет, имал положба на „apostolicus” титулар кој бил во употреба само за најугледните епископски седишта. Во овој контекст може да се разбере неговата посредничка улога меѓу Теодосиј I и одредите на Западните Готи кои во 379/380 г. ја поминале р. Дунав и пљачкајќи навлегле во Македонија.⁴⁴

³⁸ Codex Theodosianus, XVI, 1, 3. За време на Реформацијата во Европа во XVI век протестантските теолози го изнеле тврдењето дека овој Симбол на верата наместо на Цариградскиот бил потврден на Халкедонскиот собор во 451 г.. Некои од нив оделе дотаму што тврделе дека ниту на Цариградскиот, ниту, пак, на Халкедонскиот собор не биле донесени никакви надополнувања на никејскиот симбол и дека се работи за обичен фалсификат на грчките богослови од VII век. (Тотџо Коев, Георги Бакалов, Op.cit., 97; Васо Ј.Ивошевиќ, Op. cit., 73 – 74; Јевсевије Поповиќ, Op. cit., 558; Момир Јовиќ, Op. cit., 54, бел. 69) Баквите претпоставки се целосно отфрлени од модерната наука.

³⁹ Socrates Scholasticus, Historia Ecclesiastica, V, VIII, 2; Sozomenus, Ecclesiastical Historia, VII, VII; E.Schwartz, Über die Bischofslisten der Synoden von Chalkedon, Nicaea und Konstantinopel..., 77.

⁴⁰ Socrates Scholasticus, Historia Ecclesiastica, V, VI, 1; Sozomenus, Ecclesiastical Historia, VI, IV, 1 – 6.

⁴¹ Peter Brown, Power and Persuasion in Late Antiquity: Towards a Christian Empire, Madison, Wisconsin 1992, 103 – 104; Антон Владимирович Карташов, Op. cit., 54; Историја на македонскиот народ..., 219.

⁴² Рајко Братож, Op. cit., 47, бел. 52.

⁴³ сп. Socrates Scholasticus, Historia Ecclesiastica, V, VI, 1 – 4.

⁴⁴ Историја на македонскиот народ..., 210.

Во изворите, солунскиот епископ Ахолиј е посведочен и како примател на две писма од римскиот папа Дамас I (366 – 384) датирани во 381 година, во месеците непосредно пред почетокот на Вториот Вселенски Собор. Од содржината на писмата се гледа дека римскиот папа, освен, тоа што го овластил Ахолиј да присуствува на Соборот во функција на претставник од Западните цркви, тој побарал од него и енергично да застане против македонијанската ерес.⁴⁵

Солунскиот епископ Ахолиј се спомува и меѓу учесниците на Синодот во Рим, во 382 година, како еден од примателите на писмото што источните епископи го испратиле до присутните на истиот.⁴⁶

Сето ова упатува на заклучокот дека Ахолиј одржувал тесни врски со римскиот папа под чија што јурисдикција била Солунската црква во IV век, но што е уште поважно, во времето на овој епископ, Солун и понатаму продолжил да претставува едно од најугледните епископски седишта, не само во Македонија и на Балканот, туку и пошироко.

⁴⁵ *Patrologia Latina* 13, 365 – 370; Васо Ј.Ивошевиќ, *Op. cit.*, 74 – 75; Рајко Братој, *Op. cit.*, 47, бел. 52. Српскиот теолог Васо Ј.Ивошевиќ смета дека зад содржината на овие две писма се кријат затскриените намери на римскиот папа Дамас I да го искористи влијанието кое го уживал Ахолиј кај императорот со цел да ги отстрани од епископските столици тогаш сеуште младиот цариградски епископ Григориј Богослов кој бил избран на таа функција на местото на епископот Демофил, како и антиохискиот епископ Мелетиј. Според негово мислење плановите на Римската црква биле на нивно место да дојдат епископи блиски до римскиот папа и на тој начин постепено трите најугледни Цркви во источниот дел од Империјата, Антиохиската, Александриската и Цариградската да го признаат приматот на папата. (Васо Ј.Ивошевиќ, *Op. cit.*, 75)

⁴⁶ Theodoretus, *Historia Ecclesiastica*, V, IX, 1.

Резиме

Во 325 година во Никеја се одржал Првиот Вселенски Црковен Собор. Меѓу учесниците на овој Собор тројца биле од Македонија: епископите Александар од Солун, Будиос од Стоби и Дакус од Скупи. Учеството на македонски епископи на Првиот Вселенски Собор е факт кој сам по себе укажува на значителниот степен на развој на црковната организација во Македонија во првата половина на IV век.

Епископи од Македонија присуствувале на сите поважни црковни настани организирани во наредниот период. При осветувањето на црквата во Ерусалим во 335 г. присуствувале македонски епископи, најверојатно предводени од Александар, епископот од Солун.

Од особена важност за натамошниот развој на вселенската Црква биле одлуките донесени на Соборот во Сердика од 343 г. каде присуствувале деветмина македонски епископи. Тоа биле епископите Евгариј од Хераклеја Линкестис, Зосим од Лихнидос, Аециј од Солун, Басус од Диоклетијанопол, Порфириј од Филипи, Јонас од Партикопол, Паладиј од Дион, Геронциј од Берија, како и Парегориј од Скупи.

На Вториот Вселенски Собор во Константинопол во 381 г., со сигурност е посведочено присуството на епископот Ахолиј од Солун. Тој уште се спомнува како примател на две писма од римскиот папа Дамас I датирани во 381 година, а учествувал и на Синодот во Рим во 382 година. Солунскиот епископ Ахолиј уживал полн углед пред императорот и сред останатиот христијански свет ширум Империјата. Во времето на овој епископ, Солун, и понатаму, продолжил да претставува едно од најугледните епископски седишта.